

БҮГҮ ЧУРТТАРЫҢ ПРОЛЕТАРИЯЛЕРИ, КАТТЫЖЫНАР!

1975 ЧЫЛДА
ҮНДӨЛӨЛӨТӨН

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунун, Тыва АССР-ниң Дээди
Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

1975 ЧЫЛДА
ЯНВАР
ПЯТИНА
№ 1 (383)

Өртөө 2 көп.

ТАТАР АССР-НИҢ НЕФТЬ БОЛГАШ ГАЗ ҮЛЕТПҮРҮНҮН
БҮДҮРҮЛГЕ ЧЕРЛЕРИНИҢ, ТУДУГЛАРЫНЫҢ, ЭРТЕМ-
ШИНЧИЛЕЛ, ТӨЛӨВИЛЕЛ ИНСТИТУТТАРЫНЫҢ ЭР.
ХЕРЭЭЖЕН АЖЫЛЧЫНАРЫНГА, ИНЖЕНЕРЛЕРИНГЕ,
ТЕХНИКТЕРИНГЕ, АЛБАН-ХААКЧЫЛАРЫНГА, ЭРТЕМ
АЖЫЛДАКЧЫЛАРЫНГА, ПАРТИЯ. ПРОФЭВИЛЕЛ,
КОМСОМОЛ ОРГАНИЗАЦИЯЛАРЫНГА

Эргим эштер!
1970 чылда 100 миллион тонна нефть
тыпканы—шылгарып чедиишкинге та-
варыштыр Татариянын нефтичлеринин
алдарлыг коллективинге болгаш бүгү
ажылчы чоннарыга Совет Эвилелиниң
Коммунистг партиязынын Төп Комитети,
ССРЭ-нин Министрлер Чөвүлели изиг бай-
ыр чедирип тур. Чурттуң нефть үлетпүрү-
нүн хөгжүдүзүниң төөгүзүндө ыңча нефти-
ни чыл дүргүзүндө чалгыс-девискээрге
эң баштай кылып тыпканы ол болган. Күш-
ажылчы ол үлүг тийлелге Ленинни юбилей
чылдында Төрөөн чуртка кайгамчыктыг бе-
лек болган.

Татар АССР-ниң нефть үлетпүрүнүн
ажыл-ишчилери Коммунистг партиянын
удуртугазы-биле, бүгү совет улустуң үлүг
дузаламчызы-биле республикага күчүлүг,
бедик сайыраңгай нефть үлетпүрүн кыс-
ка хуусаада тургускан. Татариянын неф-
тичлери бойус байлактарын эң талым-
кын шийгээдин алыры дээш иделкейлиг
демиселди чорудуп турар болгаш шудурт

күш-ажылы-биле, хөй-хөй нарын айтыр-
ларны чогадчыкы өзү-биле дидим шийт-
пирлеп турары-биле нефть тынжын ша-
лыккын өстүрериң хандырган, чурттуң от-
тулар чүдү, энергетика баазамы быжыг-
лаарыңга үлүг салышкынны кийрген.

Татар АССР-ниң нефть болгаш газ үлет-
пүрүнүн бүдүрүлгө черлеринин эр, херээ-
жен ажылчынары, инженер-техниктиг
болгаш эртем ажылдакчылары, партия,
профэвилел, комсомол организациялары Со-
вет Эвилелиниң Коммунистг партиязы-
ның XXIV съездинин төлөпиг уткуур, нефть
тынжынын үр үдө бедик деннедик тур-
дарын хандырган, бүдүрүлгениң ажыктын
бедиринге, бистин чуртувустуң экономи-
казынын күчү-шыдалын быжыглаарыңга
бүгү күжүн бээр деп быжыг бүзүрелдин
Совет Эвилелиниң Коммунистг партиязы-
нын Төп Комитети болгаш ССРЭ-ниң Ми-
нистрлер Чөвүлели илергейлеп тур.

Чаагай үдө бүдүрер ажыл-ишчилерге
чаа-чаа чедиишкиннериң, кан-кадык, аас-
кежиктиг болурунары күзедивис, эргим
эштер.

СЭКП ТӨП
КОМИТЕДИ.

ССРЭ-НИҢ МИНИСТРЛЕР
ЧӨВҮЛЕЛИ.

ТИИЛЕНЧИЛЕРГЕ ШАҢНАЛДАР

РСФСР-ниң Министрлер
Чөвүлели болгаш Профессио-
нал эвилелдеринин Бүгү-эвилел
Төп Чөвүлели 1970 чылда ду-
жүт ажаап алырын чедииш-
кинниң эрттери дөш, күрү-
пеге пайдан ажыр тараа са-
дары дөш база кукураа та-
раазын, соя бүдүрерин, күрү-
пеге садарын көвүдериң дөш
Бүгү-россиянын авто-
номнуг республикаларынын,
крайларының болгаш областа-
рынын социалистг чарыкы-
нын түннелдериң чугаалам-
кан.

Волгоград, Оренбург обла-
стар, Краснодар край, Саратов,
Ростов областар, Алтай бол-
гаш Ставрополь крайлар, Баш-
кир АССР, Куйбышев, Кур-
ган, Воронеж областар, Татар
АССР, Челябинск областар,
Красноярск край, Пенза, Там-
бов, Ульяновск, Курск, Ля-
пецк, Рязань, Орёл, Горький,
Тула областар, Мордовия АССР,
Москва областар, Чуваш АССР,
Смоленск, Калинин обла-
стар, Приморье край, Влади-
мир, Иваново, Вологда, Амур
областар, Кабардин-Балкар
АССР, Саха-Осетия АССР
Бүгү-россиянын социалистг
чарыкынын тийлелчлери деп
санааткан.

Тараа бүдүрерин көвүдери-
ниң чедип алган чедииш-
кини дөш Волгоград об-
ластка, Краснодар крайга, Са-
ратов, Ростов областарга, Ал-
тай болгаш Ставрополь край-
ларга, Куйбышев, Воронеж
областарга РСФСР-ниң Ми-
нистрлер Чөвүлелиниң,
ВЦСПС-тиң шилчир Кызыл
туктарын, бирги акша шаң-
наларын тынжыкан.

Оренбург болгаш Рязань об-
ластарга РСФСР-ниң Ми-
нистрлер Чөвүлелиниң,
ВЦСПС-тиң шилчир Кызыл
туктарын хөөзөр арттырган.
Оларга акша шаңналарын
база тынжыр.

Башкир АССР-ге, Курган,
Челябинск, Пенза, Ульяновск,
Липецк, Горький, Тула, Мос-
ква областарга, Чуваш АССР-
ге, Приморье крайга, Влади-
мир областка ийги акша шаң-
наларын тынжыкан.

Татар АССР-ге, Красноярск
крайга, Тамбов, Курск, Орёл
областарга, Мордовия АССР-ге,
Смоленск, Калинин, Ивано-
во-Вологда областарга үшкү ак-
ша шаңналарын тынжыр.

Чаагай дүжүтү алганы, ку-
кураа тараамы бүдүрерин
болгаш күрүпеге садарын
көвүдериң дөш Кабардин-
Балкар АССР-ге, РСФСР-ниң
Министрлер Чөвүлелиниң,
ВЦСПС-тиң шилчир Кызыл
туктун хөөзөр арттырган, ак-
ша шаңналарын тынжыкан. Ий-
ги акша шаңналарын Саха-
Осетия АССР-ге тынжыкан.

Чаагай дүжүтү алганы, соя
бүдүрерин болгаш күрүпеге
садарын көвүдериң дөш
РСФСР-ниң Министрлер Чө-
вүлелиниң, ВЦСПС-тиң шил-
чир Кызыл туктун Амур об-
ластка тынжыкан.

(СЭТА).

СОВЕТ УЛУСКА ЧАА ЧЫЛДЫҢ БАЙЫРЫ

Эш Л. И. БРЕЖНЕВТИҢ телевидение болгаш радио дамчыштыр чугаазы

Эргим ада-чуртчулар!
Эргим эштер, өнүктүр!
1970 чылдың сөөлгү минуталары чоруп тур. Со-
вет улус ону күөсеттиңен хүлээлгезин билип, чаа-
гай сеткил хөөнүг үдөп турар. Ол дээрге үлүг ле-
нинни юбилейниң утундурбас чылы, сески беш чыл-
дың доостур чылы, эрес-шудургу ажил-иштин
болгаш тургузулганың, чаа-чаа тийлелгелериниң бол-
гаш маадырлыг чоруктарын чылы болган.
Балтикадан Оожум океан чедир, сонгу талакы
далайлардан кавказ дагларыңга чедир совет чер-
ниң бүгү-ле булуңнарыңга эртип турар чыл чаагай
изин арттырган. Чүс-чүс бүдүрүлгелер ажылдала
кирген, чаа магистральдарын шөйгөн, чаа-чаа хоо-
райлар тургустунгулаан. Үлетпүр продукциязын бү-
дүрүп үндүрериниң талазы-биле онаалгалар ажыр
күөсеттиңен. Бистин чуртувустуң бүгү төөгүзүндө
тарааның болгаш хөөвөниң эң бедик дүжүдү чыг-
дынган. Совет эртем болгаш техника шылгарангый
чедиишкиннерин чедип алган. Совет «Луноход-1»
Ай кырыңга баштайгы орукту изээн.

1970 чыл сески беш чылды төлөпиг алгады деп
чоргаарланышкын-биле чугаалаар органы кайгам-
чыктыг чедиишкиннер берип турар. Улустуң тургу-
зукчу ажил-ижи чаа төөгүлүг тийлелге-биле де-
мөглеттиңен: кол социал-экономикактиг көргүзүлгөр
талазы-биле беш чыл планы чедиишкинниң күөсет-
тиңен.

Экономиканың хөгжүлүдизинде чаа-чаа бедиктер
чедип алдынган. Чурттуң камгалак күчүзү күштел-
ген. Улустуң чаагай байдалы болгаш культуразы
бедээн. Социалистг демократия улам ыңай хөг-
жээн. Совет ийитилелдин мораль-политиктиг чаг-
гыс эви, ССРЭ-ниң улустарының акы-думма өзүзү,
Ленинни Коммунистг партияны долгандыр оларнын
сырый каттыжышкыны быжыккан. Бистин Тө-
рөөн чуртувус коммунизмге оруктап база бир үлүг
базымы кылган.

Совет Эвилелиниң делегей туруштары каянга-
зындан-даа артык быжыг, оон бүгү делегейге ал-
дар-хүндүзү бедик. Тайбың болгаш социализм дээш
демиселдин Ленинни принциптеринге шыныч совет
даштыкы политика бистин чуртувуска тайбын, тур-
гузукчу күш-ажылга таарымчалыг байдалдарын

хандырган. Совет даштыкы политика социализмниң
делегей системазын быжыглаарыңча болгаш хөгжү-
деринче, антиимпериалистг бүгү күштерни сырый
катыштырарыңча, улустарың хосталгазының, ха-
маарышпас чорунуң болгаш айыыл чок чорунуң
херээн, бүгү делегейге тайбынның болгаш депшил-
генин херээн камгалаарыңча угланган.

Бистин бүгү чедиишкиннеривис совет кижилерин
сорук кирикчи күш-ажылының, маадырлыг ажил-
чын ангынын, колхозчу тараачынарынын, улустуң ин-
телигенциянын, бистин хөй националдыг үлүг Тө-
рөөн чуртувустуң бүгү республикаларынын күзөл-
соруунуң болгаш хөдөлүшкүннериниң чагыс эпни-
тинин түннели, Совет Эвилелиниң Коммунистг
партиязынын шын политиказынын түннели-дир.

Чаа чылды уткуурунун өөрүшкүлүг болгаш бай-
ырдалдыг минуталарында силерге, заводтарын
болгаш фабрикаларын, шахталарын болгаш ту-
дугларын, колхозтарын болгаш совхозтарын
ажыл-ишчилери, эртемни болгаш культураны
ажылдакчылары, силерге байыр чедирип тур бис.

Боттарынарың үлүг күш-ажылыңар-биле, өзүп
орар салгал дугайында не сагыш салышкыны-биле
ханы хүлээп көрүшкүнү болгаш хүндүткелди
чедип алган совет херээженер, силерге байыр
чедирип тур бис.

Адаларынарың революсук үлүг чаңчылдарын,
күш-ажылчы эрес-маадырлыг чоруктарын төлөпиг
уламчылап турар оолдар болгаш кыстар, силерге
байыр чедирип тур бис.

Совет кижилерин тайбың күш-ажылың, социа-
лизмниң чаалап алышкыннарын камгалап турар
Совет Чепсектиг Күштерин эрес-маадырлыг дай-
ынчылары, силерге байыр чедирип тур бис.

Силерге алдар болгаш хүндү эргим эштер, си-
лерниң эрес-маадырлыг күш-ажылыңар дээш, пар-
тиянын херээжене, коммунизмниң херээжене силерниң
шыныч чорунуң дээш чүректин ханындан өөрүп
четтирдивис!

Бистин Төрөөн чуртувустуң улустары чедип ал-
дынган чүүлдер дээш, дүрүм өзүгээр чоргааралдын
сеткил-сагышы-биле, бедик көдүрүшкүнү-биле
1971 чылды уткуп турар. Коммунистг тургузуш-
кунуң чаа-чаа сорулгалары мурувуста турар. Со-

веттер чурту тоску беш чылды эгелеп, Совет Эвиле-
линиң Коммунистг партиязының XXIV съездине
уткуштур чоруп оор. Совет кижилер бистин
партиявынның съездин бүгү улустуң социалистг
чарыкынын улам ыңайгы көдүрүшкүнү-биле
уткуп, оон шийтирлерин боттарынын хан-дамы-
рындан тура тудуш херээ кылдыр хүлээп ап, ол
шийтирлерин амыдыралга чедиишкинниң боттап-
дырарыңга бүгү күштерин, билиглерин, дуржулга-
зын салыр дээрзинге быжыг бүзүрелдин бис. Би-
стин чаа-чаа үлүг тийлелгелеривистиң иделгидиң ма-
гадылазы—Ленинни чагытларга шыныч чорукта,
Коммунистг партиянын удуртугазында.

Бо минутада социализмниң акы-думма чурттары-
нын улустарыңга найыралчы байыры чедирип, тур
бис. Коммунистг болгаш ажилчы партияларга,
капиталистг чурттарын ажилчы ангызыңга,
ажылчы тараачынарыңга, депшилгелдиң интелли-
генциязыңга изиг байыры чедирип тур бис. Коло-
ниалдыг кинчи-бектерни ап октапкан улустарга,
империализмге удур, хосталга, национал хамаа-
рышпас чорук болгаш социализм дээш демисежин
турар бүгү кижилерге эң эки күзөшкүннеривисти
дамчыдып тур бис.

Эргим эштер! Өнүктүр! Ам Кремльдин куранты-
лары чаа чылдын эгелээн дугайың чарлаптар. Со-
вет Эвилелиниң Коммунистг партиязынын Төп
Комитети, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиуму
болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлели силер бү-
гүдө чүректин ханызында байырын чедирип, эге-
леп турар чылда быжыг кадыкшылды, бистин со-
циалистг Төрөөн чуртувустуң чаагай чорун дээш
күш-ажылга үлүг чедиишкиннерин силерге күзөп
тур. Чаа чылда совет өг-бүлө бүрүзүңге, совет киж-
и бүрүзүңге өөрүшкү болгаш аас-кежик долган тур-
зун!

Чаа чыл тайбын болгаш демократия херээжиниң, со-
циализм болгаш коммунизм херээжин чаа-чаа
тийлелгелериниң чылы болзун!

Үлүг совет улуска алдар, коммунисттерин ле-
нинни партиязыңга болгаш бистин изиг ыңак со-
циалистг Төрөөн чуртувуска алдар! деп Чаа чыл-
дың йөрээлин салып тур бис.

Чаа чыл-биле, чаа аас-кежик-биле, эргим эштер!

ЮБИЛЕЙ ЧЫЛЫН ҮДӨП ТУРА, ҮҮЛӨВИСТИ ТҮННӨП ТҮР БИС

● КЫЗЫЛ, декабрь 30.
(СЭТА-ның корреспондентин
М. Хункаев). «Тыва даг-дугу»
комбинаттын ажил-ишчилери
беш чылдың сөөлүзүндө про-
дукция бүдүрерин көвүдериң
дугайында социалистг хү-
лээлелерин ажыр күөседип,
СЭКП-ниң XXIV съездинге
төлөпиг белеткенип турар.
Эртем чылы ак-доуракчы-
лар планда ажыр 2600 тонна
сорттук даг-дугун арыглаан.
Ол болза хүлээлгеден 400 тон-

на хөй болганы-дыр.
Ленинни юбилейниң чы-
лында Тываның 60 муруакчы
бүдүрүлгези Совет Эвилели-
ниң чүк-чүгүндө хереклекчи-
леринге 30 муң ажыг тонна
даг-дугун берген. Арыглад
фабрикасында күш-ажылдын
бүдүрүлгүзү 1969 чылдын
дан 38 хуу бедээн. Даг-дугу-
нун арыглакчылары беш
чылда фабриканын баштайгы
ээлчөөнүн төлөвилел күчүзү
ийи катап өстүргөн.

● БИИ-ХЕМ районун
«Кыма тараачын» колхозу-
нун Туран сут-бараан ферма-
зы республикада дээр ферма-
ларын бирээзи. Сут саалда
зынын талазы-биле республи-
када дертку, районда бирги
чери ол ээлеп турар.
Ферманың коллектив беш
чылда сут бүдүрер планын
127 хуу, күрүпеге садар пла-
нын 134 хуу күөсеткен. Бир
ижекке ошаптыр сут саалда-
зын 2080 кг чедирер деп план-
лаан болза, 2147 кг ажыг сүттү
сагган. Ийги чери Галина
Хайдывай ээлеп, декабрында
четте эвес түннели-биле алгы-
га, чылда ижек бүрүзүндө
2400 кг сүттү сагган.
Хонукта бызаа бүрүзүндө
ортума-бис 700 ажыг грам
немедө деканын эш турар Кү-
жүт Сураткы, Екатерина
Питен болгаш соң-даа өсө
мурнакчылар фермада бар.
М. ЛОНДУП.

● РЕСПУБЛИКАНЫҢ мыа
ажыл-агы эргелел беш чыл
планын ажыр күөсеткен. Күш-
ажылдын бүдүрүлгүзү 61 хуу,
ошунделик болган.
Эргелелдин бүдүрүлгелери
продукция бүдүрериниң хөм-
чөөн оон мурундагы беш
чылда турганындан 10 хуу
көвүдөткен болгаш 1,3 муң
рублдин арыг орулгазын ал-
ган. «Сүт-Хөд» совхозта бол-
гаш Черин суурда 34 гектар
шөдө чимистиг мыштарын
ошурткан.

Найысыла Кызылда

ЧАА ЧЫЛДЫ ЧАА КВАРТИРАГА...

● НАЙЫСЫЛА Кы-
зылдын тузугулары
Чаа чылдың бүдүрүлгө
база бир үлүг тийлелге-
ни чедип алган. «Тыва
тузуг» гост бодунуң
ажылчынарыңга 80
өреге чурттаар дөрт
көтүр бажынын кыска
хуусаада туткаш, ажил-
лаа кийрген.
Ол бажында «Быыла
тузуг» эргелелиниң,
«Сибирь» техмон-
ты, № 12 АТБ-
ны элээн хөй ажил-
чылары бүгүн чаа чыл-
ды уткуп туралар.

Ийи чаа «Волга»...

● КЫЗЫЛДЫҢ пасса-
жирлер АТБ-аңге Чаа
чылдын бичи-ле муру-
нда «Волга М-24»
деп чаа-чаа чик маши-
налар келген.
Эң сөөлгү марванын
ол машиналарын тас-
кыдыр ажылдарын
ийиттирлээш, оларын
бүдүрүлгениң муракчы-
лары С. Деригозов, А.
Иванов оларга хүлээди
берген.
Чаа таксилер бүгүн
хоорайнын кузумчула-
рында пассажирлер
сөөртүп чоруу турар.

Пландан ажыр бир муң...

● РЕСПУБЛИКАДА му-
ракчы бүдүрүлгө-
лериң бирээзи—Кы-
зылдын алгы заводунуң
коллективни юбилейи
чылдын планындан
ажыр 43 муң рублдин
продукциязын сайгар-
ган.
Заводтун ажилчына-
ры чылдын сөөлгү
бизда безин пландан
ажыр 1000 ажыг ки-
лометтик салыг четиң-
чоруткан.
(Бистин морр).

Национально-
экономический

ЧААГАЙ ТҮННӨЛДӨР, ЧАА СОРУЛАЛАР

ЧЕДИР

С ЕСКИ беш чылдың соол-гүзү-төөгүдүгү озагай, Ленинчи чыл айтканын. Дүңкенин оң ийи ша-та бүгү чуртун чүрө—Москва Кремлин кураткылар уулт юбилейлг чылдың доо-дуганын, тоску беш чылдың эгеленин медресени!

— Чаа чыл-биле!
— Чаа-чаа ас-кежи-биле!
— Уулт үлө херектерге!
— деп амыр мединни солтун, киян бурзунге оң эки, өөрүшкүлүг болган эң чаагай күзөлдөргөн кылган. Бистер бот-боттарымызга аас-кежини күзөп тура, бүгү ниетилеге, бүгү совет улуска ас-кежила күзөп турарымыз ол. Ол күзөлдөр болза, моорлап келген Чаа чылмыста улам күженишкенин аяккадарынын бадыткалы-дыр.

Ыччаарга эрткен 1970 чылмысча хак көрүвү. Ол дөргө киян төрөлгөтөнини төгүзүлдө оң-не уттулдурбас кылдыр артып калыр. Чүте дие депшишкенин делегетини мурунуга чаа социал аяк-кышкыны болган эргиле-ниш боттадырган, баштапчы болган башкы Владимир Ильич Ленинни төрттүгүн чүгүндө бээр 100 чыл оюн бүгү делегет өлдүр белия өөрүшкү-биле демделген. Оон аягында ол болза, ески беш чылда чедип алыр-биле партиялык XXIII съездизинде айткан уулт планларын күзөлдөргөн чыл болду.

Хей национал чоңут бистин уулт-дегем Төрөн чурту-тузун аяк-бүрү булуңла-рыпдан эгелеш байыс-ла-

улустан улам сырый катта-жышкынынын база катан чайынанчак бадыткалы бо-лур.

Б ИСТИН анык Тыва рес-публикамыс бүгү чурттаа-зы ышкып, эрткен беш чылда чаа-чаа чедипшикенин чедип ап, ол дугайын партияга болган чазакка айт-кан. Ол тилектеде Кызыл-дың бугурулгелеринин аяк-кышкынын, Хову-Ансынын, Ак-Довурактын тудулузунун, Монгун-Тайганын, Эрзипини, Овурну, Бай-Тайганын мал-чынынын, Бик-Хемини, Чоон-Хемини, Таңдынын, Каа-Хемини тарааымынын, Токчу-лу, Тей-Хөлдүн ачызымын болган эртем-техниканын, културалык, чырыдышкы-нын, эмелетини, уран чүд-дүн муң-мун бодуун ишчиле-ринин деминг аяк-кышкы кир-ген дээрин чоргаарал-биле демделгөч херек.

Чедипшикенин басты ба-дыткап турар чамдык чижек-тери көрөлүнөр. Бугуруле-ниң хемчээли 1965 чылга дең-гөргө, республикада 15 катан ескен. Чүте дооалуган беш чылда бисте аныгалага кир-гаша болган аяк-кышкынын делениш улам бектеген.

Эрткен чылдың декабрыда болган СССР-нин Лозд Соле-дин элчелеге сессиясына 1971 чылда ууз аяк-кыш-кынын хожугериниң Күрүне-ны болган Күрүне бюд-жети чыгыс эл-сестил-биле хузоо алганы—СЭК-ниң дел-нишч политиканын бүгү улузун бп-үр-биле делниг улузунин херечин Төрөн Ленинни партиязын, оон Топ Комитетин долгандыр совет

М. К. МЕНДУМЕ,
Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүленинин Даргазы

оваалдаларын ыракта ажыр күзөткен. Чижээ, электро-энергия бугуру—24 катан, хөмүр-даш тывымы—1,6 на-тап, даг-дүгү—2,8 катан, да-рагалыг чүдүдөр бугуру—1,6 катан, хөм адиктер кылы-ры—1,4 катан өскөн.

Тываның көдө аяк-кышкы-нын эвеш эвес чедипшикенин болган. Эрткен беш чылда рес-публиканың көдө аяк-кышкы-нын продукция бугуру-ниң делнега ортума-биле 79 миллион рубльге делнекен, мурундагы беш чылга бо-лолтура, чыл бүрүндө өзүлдө 20 хуу болган. Бо болза пар-тияны болган чазактын тыва улуска хун бүрү көртүзүп турар эгертенин дуаалам-чынынын болган делнекен-иниң ачымында чедип ал-дыган. Оон чамдык чижек-тери бо: Тываның көдө аяк-кышкы ол үениң дүргү-зүлдө 1633 тракторну, 813 ком-байны, 1851 автомашинаны болган өске-даа эрежок чү-гула техникаын, дериг-херек-селди 60 миллион рубль түгө-ге алган. Моон ачымында рес-публикада 20 ажыг мал фер-маларын механизацияла. Кү-рүне продукция салым алы-рынын ортотон бедитениниң түнүлүндө чүте моон беш беш чыл иштинде 47 миллион рубльдин арыг орутулганын ап, оон-биле бугурулгенин бол-ган култура-амыралдык хой-хой тудуларын, чуртта-га бажычарын туткан.

Республиканың колхозтары болган совхозтары күрүнеге тараа садарынын беш чыл планын 141 хуу күзөткен, олар планда ажыр 124 муң тонна тарааны берген. Рес-публика сүт садарынын беш чыл планын 108,5 хуу, дүгү-тү—104 хуу, ээтини—100 хуу күзөткен. Бо талазы-биле би-хемчилерин матавас-аржаж. Олар күрүнеге ол үениң дүргүзүлдө мал про-дуктулары садар планын бп-үр талазы-биле ажыр күзөт-көшкөн, мыйыстыг бола ма-лы остуренин беш чыл планын 101,1 хуу, хой, өшкү-нү—101,7 хуу күзөткен.

Ол дөргө күш-ажыкчыл уулт тилеге-дир. Ол ышкып, ону тайдыжылар, каа-хемчилер багай эвес түннөлдөргү доо-с-кан. Аяк-кышкынын кыам-маккай күш-ажык-биле өкп көртүзгелерин чедип алган аяк-кышкылар бисте эвешт өскөн.

ЫНДЫГ аяк-кышкыларын бирээни Чоон-Хемик рай-онун «Сүт-Хөл» совхо-зу болур. Холдулаагай, ко-пак күш-ажык-биле 4 кол-хозтан 1961 чылда бо аяк-кышкы тургустунган. Соолгү беш чылда ол совхозтун аяк-кышкыларын уулт чедип-кинерин чедип алган: сүт бугуру—42,7 хуу, ээти—1,7 хуу, тарааны—7 хуу көрү-дөтүлгөн, ол-ла чедип ни-тиң маламын баш салын өс-түргөн. Ам мала бүгү чүзүп 83600 баш мал бар болган

чүс кижилерни чоргаарал-би-ле адал болур.

ЫНЧАЛЗА-ДАА бистин аяк-кышкы-херекте ам-даа шиптирлеттинген хой айтырлар, чөптөстөр бар дээрин утуп болбас. А чам-дын районнар болган аяк-кышкылар боттарынын мурун-га салган соругазын, план-ныг даалгаларын багай күзө-дир таварыгалар бисте бар. Маңа хамаарыштыр чижек-тери көрөлүн.

1970 чылдың долу эвес түн-нө-биле алырга, Ак-Дову-рактын хөлө аводу база «Ты-ва көдө туду» трест, алыг-аводу, амдылар халдырыл-ганын 6 комбинат кыш-ажык-кышкы бугурулгүтүн бедитенини планын күзөт-көн. Оон ужурунда респу-бликаның бугурулгелери 705 муң рубльдин баранын аяк-кышкылар чедип бербөө. Эр-ткен чылга «Тыва туду» трес-тин бугурулгелери 359 муң рубль аныгалаган болган.

Бисте мал аяк-кышкы хожу-дер талазы-биле уулт чөптө-стер ам-даа үргүзүлгөшкөн. Республиканың шиптир-лет-мийыстыг бола малдын олуп хоярар чоругу 10—23 хуу кызылжылаан, Каа-Хем, Овур, Тес-Хем районнары парти-а, совет болган аяк-кышкы гагары аяк-кышкы эвес чоругу көртүскөн. Каа-Хем району шор малдын олуп, хоярар чоругу 1969 чылда 2,2 катан, Овур—1,5 катан көрүлгөн, а Тес-Хем район 37 хуу хойну ишкенин. Төрүтү 100 икене олаштыр Барыш-Хемичте—53, Бай-Тай-гада—63, а Токчулук «Тора-Хем» совхозунда 45 бызааны алганы чуртуларга ба-бай-лаадык чөгөтенин бадыткап турар.

Эрткен чылдың декабрь 1-де байдал-биле алырга, Тес-Хем району мийыстыг бола малдын база хой, өшкүтү баш саны 1958—1959 чылда турган делнекенде, а Эрзип-иниң колхозтарында 1959—1960 чылдыкылар ыракта кудулай бергенин чүте аяк-кышкы-ны эвес чорукту ужуру ден та-йылдырал болур. Ол ышкып Чоон-Хемичтин «Искра», Ва-рым-Хемичтин «Болше-вик», Каа-Хемини «Ленинчи орук» колхозтарында кирип алыр орулгалар чарылганын делнега көзүдү турары ак-ша-хөргөнгө камнала чон чорукту херекчелер турар. Мыйдык чижектерин өске-даа чөптөстөр көртүзүп болур. Устүдө көртүскөн чүдүлөр болза, бистин ам бо Чаа, 1971 чылда, шиптирлөөр ужурул бир кол айтырларымыс бо-лур утуп болбас ужурулгүтү бис.

УНУП КЕЛГЕН 1971 чыл-да бистин мурунувуста уулт соругалар болган перспективалар турар турар. Бо үениң сайзырангай аяк-кышкынын кол күчү-күжү электроэнергия болгай. Ону бугуру республикага Чаа чылда 195,8 миллион киловатт пик чедер, уулт бугурулу—«Тыва кобальт» комбинат бо чылдан Төрөн чуртка хой ко-бальтыны бээр, «Тыва

даг-дүгү» комбинат 35 муң тонна даг-дүгү бугуру, уултунун өске-даа бугу адыралырга чаа уулт бурун-гааралашкылар болур. 1971 чылда мыйдык аяк-кышкы улам хожуктур. Көдө аяк-кышкы-нын ийити продукция бугу-ру 16,5 хуу эвер, азы 93,8 мил-лион рубль чедер. Тараа то-лу калбарар.

Тыва АССР-ниң көдө аяк-кышкынын кол адыры—мал аяк-кышкы улам хожуктур. Колхозтарда, совхозтарда мийыстыг бола малдын баш са-ны—4,5 хуу, хой, өшкүтү,—5 хуу эвер болган бир икене-тер саар сүтү ортума-биле 1600 литр, дүгүтү бир хойдан —2,3 литр чедир. Бо бүгү кем-чегер 1971 чылда эвеш бугу-ру 37 муң тонна, сүтү 57 муң тонна, дүгүтү—2304 тонна чедир арганы бисте бээр.

СЭК-иң 1971 июль (1970 ч.) Плануунун төгүлүгү шипти-рлин боттадырылган, Тыва-нын аяк-кышкы чонлары 1971 чылда 60 муң тонна тарааны, 26 муң тонна ээти, 20 муң тонна сүтү, 2700 тонна дүгүтү күрүнеге сатылганын, планда ажыр 2 муң тонна ээти, 2 муң тонна сүтү, 21 муң тон-надан эвеш эвес тарааны Тө-рөн чуртка бээр. Ону күзө-дир партиа, совет болган аяк-кышкы гагары аяк-кышкы эвес чоругу көртүскөн. Каа-Хем району шор малдын олуп, хоярар чоругу 1969 чылда 2,2 катан, Овур—1,5 катан көрүлгөн, а Тес-Хем район 37 хуу хойну ишкенин. Төрүтү 100 икене олаштыр Барыш-Хемичте—53, Бай-Тай-гада—63, а Токчулук «Тора-Хем» совхозунда 45 бызааны алганы чуртуларга ба-бай-лаадык чөгөтенин бадыткап турар.

Эрткен чылдың декабрь 1-де байдал-биле алырга, Тес-Хем району мийыстыг бола малдын база хой, өшкүтү баш саны 1958—1959 чылда турган делнекенде, а Эрзип-иниң колхозтарында 1959—1960 чылдыкылар ыракта кудулай бергенин чүте аяк-кышкы-ны эвес чорукту ужуру ден та-йылдырал болур. Ол ышкып Чоон-Хемичтин «Искра», Ва-рым-Хемичтин «Болше-вик», Каа-Хемини «Ленинчи орук» колхозтарында кирип алыр орулгалар чарылганын делнега көзүдү турары ак-ша-хөргөнгө камнала чон чорукту херекчелер турар. Мыйдык чижектерин өске-даа чөптөстөр көртүзүп болур. Устүдө көртүскөн чүдүлөр болза, бистин ам бо Чаа, 1971 чылда, шиптирлөөр ужурул бир кол айтырларымыс бо-лур утуп болбас ужурулгүтү бис.

канын калдык камгалаа чедириниң тудууга күрө-1,25 млн. рубльди бээр. Чаа чылда чоңуң чаагай байдал-дын экижидеринге утланган өндүр уулт планнар көртүгөн. Ол бүгү чүдүлөр болза, совет киян дугайында пар-тияны болган чазактын чаа-гай сагыш салышкынынын ачымы-дыр.

Бистин мурунувуста амгы үе-де сонгарлап болбас со-рулгалар турар турар. Малды хур меңди киян аяк-кышкы-ны тарылгага алдан эге-лен бүгү талааыг бектеген-тер, кышкы берге үелерде у-чирдышкынынын, кады-камгалааынын болган кул-тура албан чараларын үк-те чокка эки аяк-кышкы халды-рар болган чоңа ачы-дууа чедириниң бүгү айттырал-ганы болган бүгү-ле бо-лдулар аргалар-биле шиптир-лөөр—партия, совет болган аяк-кышкы органдарын, оларын активтериниң эң ту-гууа соругазы болур.

Т ОСКУ беш чылдың баш-таймын — 1971 чылда бистин партияныстын эл-челер XXIV съездизин бодун эртер болган аңа комму-низмге улам бурунгалары-нын толаргай орумтары айт-тыр болган төгүлүгү чыл болур. Бо талазы-биле бистин өндүр уулт башкыны В. И. Ленинни «Бурунгалар херек, бурунгалар көр херек, аяк-кышкы болган култура тургу-зушкунунун практикада дүргүлганын партияны бүгү кижилериниң ийити аяк-кышкы-ны, нини күжениш-кенин-биле бодамчалыг бол-ган кичээлгең сайыралы ачымыдан, сөздөгү эскер херек» деп айтканын бп-үр аяк-кышкыны удурулга бо-лур ужурулу.

Бистин чуртун улустаны чаа чылда уулт чаагай өөрүшкү-биле, даартагы хуве-жыг бугурул-биле кирип турар. Бүгү чурттааы ыш-кып, Совет Тыванын аяк-кышкы чонлары боттарынын мурун-га салдыган соругалары адыралы-биле күзөдир, пар-тияны эдечеген съездизин төлөткөт бекетер-биле ут-кур дөш чылдың баштайгы күнүндө эгелен күжениш-кенин ачымыдан, бүгү улу-стун чаагай үлө херекте уулт салышкынын кири-ринге долу бугурулгүтү.

ЛЕНИНЧИ ЧЫЛДЫН КЕЖИИ

СЭК-иң XXIII съездизиниң болган Топ Комитеттин Плануларынын шиптир-ленин амдыралга боттадыр-башаан, Бик-Хем районун тарааымын бо артып турар беш чылда көсүк түннөлдө-рин чедип алган. Район кү-рүнеге тараа садарынын беш чыл олаадынын 256,2 хуу күзөткен, азы беш чылда 16400 тонна тарааны Төрөн чуртун шиптирлөөр уура олаада 4202 тонна кылдыр күзөткөнгөн.

Район юбилейлг 1970 чыл-да чор аяк-кышкынын талазы-биле уулт чедипшикенин бол-ган. Гектар бүрүзүндө 11,8 центнер тарааны алыр пла-ны 14 центнер чедип, та-лаа бугуру планы 120 хуу, а тарааны—дүргөне садары-нын планы 3-5 хуу күзөт-көн. Тодаргайларга, 3400 тон-на планын тургаш, 10840 тон-на аяк-кышкы тарааны күрүне шиптирлөөр уура-ган. Мыйдык түннөлдөр аңа боду чедип көлбөө. Чер аяк-кышкынын културалык бед-дер талазы-биле хөмчөлөр мурунку чылдарымын алыр хожуге болган. Хар эририни билек шип базырыл-кынын өй-шанда чоруткан, тараа култураларынын чап-тырылганын 10-12 аяк-кышкы-ниңде чоруткан, органиктиг чап-тирлердин чедипши-

КОЛ байлак

Чыгыш дүжүтү ажаап алыр эң берге байдалдыг болган. Тараа културалары-нын 50 ажыг хузуун аныгалап ажаар болган гектардан 17-20 центнер дүжүтүт хой уас-тоттарың тараанын чыгыс талазындан кезер ужурага та-варыган. Ындыг болза-даа районун тарааымын, бүгү улузун социализмг чары-жыга киришпешкан, өстүрүп алган бүгү дүжүтү бүрүн ажаап ап шыдаан.

Ажаап алышкынын үеинде карак-кыдыл аяккадап, күш-ажык бодуң мотак чок үлөтөр-чирең көрүскөн му-рунчаларынын салы хой. Ыла-кын «Өкө» совхозта респу-бликаның адыралыг планга-тору В. Иосифин 1168 га та-рааны ажааган, районга ти-лекчи болган. Ол-ла совхозта Д. Тимоков, «Хадан» колхоз-

дигелерин аяккадарымы кө-вөткөткен. Чыгыш үеде бо үнүштөргө дур 15300 га шөл-ге хижиктиг пропоналы ко-руткан болган өске-даа хөм-чөлгөр алышкан.

Б ИНДЫГ аяк-кышкыларын бирээни Чоон-Хемик рай-онун «Сүт-Хөл» совхо-зу болур. Холдулаагай, ко-пак күш-ажык-биле 4 кол-хозтан 1961 чылда бо аяк-кышкы тургустунган. Соолгү беш чылда ол совхозтун аяк-кышкыларын уулт чедип-кинерин чедип алган: сүт бугуру—42,7 хуу, ээти—1,7 хуу, тарааны—7 хуу көрү-дөтүлгөн, ол-ла чедип ни-тиң маламын баш салын өс-түргөн. Ам мала бүгү чүзүп 83600 баш мал бар болган

СЭК-иң XXIV съездизинге утуктуур тарылгага бекеткедиз, мал кыштага-дышкынын организаастыг чоруткан, тоску беш чылдың эге чылдындан-на чер аяк-кышкынын байлаа болур аңаар сыңмас тарааны, олар долу малды өстүрү — би-хемчилериниң соругазы ол.

А. КРЮЧКОВ, райүүсуюмун көдө аяк-кышкы эргелениниң кол агро-ному.

Даң хаазы... Бо өстөери-ниң аяккадан кийи чок. А ону көргөндөр, бодамык, дыңчал-нардан ушчок эвеш, чүгө дөргө, даң хаазын чүгө көчүтүр эртежи, дүн чоруктуг азы үргүлүг чөргө хонуп чо-руту кижилер хой көр. Мен дугайты ийиңгаларга, хамык-тын мурунла, ачыларын са-наа чогуру дээр мен. Олар, шынап-ла, чөргө хонар, эртен караңгыда турар, чамдык шугут-ла карак шимей баргы-лар. Мынчан кээрде, даң хаазыны дугайты оларын ескерелер артык билери чү-гажак.

Мен баа ачылар кижигү-нү кийи мен, билетки. Бо назыла кеше катан тайга үн-медим дээр! Эрткен километ-рин санаар болза, мунга чыт-пас. Агаар-бойдустун байдалы калдык-даа болза, кыжын ак тарын. Чейин көк ситенин кырынга хонганымн салаар болза, та кеше! Ычанган даң хаазын көргөним база ол хире.

Аас дүн дижик. Черге хонуп чыккан-дыр бис. Улут отту-даа ужуруттуус-ла. Ол—чалы-раашталыш үнер. Чүгө дол-гандыр өг орну хире чер чы-рып турар, оон ийиңгаларга, дүмбөй карангы. Ору харын салыштар көстүр. Делетей шип-ле шимзөн, чүгө чаш-танчалар дазылаар, ийиң-кай-ла дүн куштары чыгыс-чүн-гө алгыра казаттар, ол-ла. Ындыг азы даңгың адырын манааш олурутур сен. Бир маат болганда, дүңден-даа ар-тын карангы алаар. Ол чү? Ону даң карангыны дийир-бис. Ол эрте бээр. Аңа улаш-тыр кийган чырык чөөн чүк-төн көстүп келир. Ол чү? Ол дө-ргө улузун хожугедең даң ха-азы-биле үлөгереп тура-

эглээр. Баштай-ла калдык-бир куш эде казаттар, аңа оон-моон өскөдөр харылан үнер. Оон-даа млытар унаарында шыларттырылган, амдылар кириптер. Шыргайларга чаш-тын чыккан аңаар одарыңче үнүптер.

Даң хаазы дөргө-ле аткан даңгың, чырык хунуну ме-дэчизия-дир, амдыралче кий-гым-дыр.

А нитилелдин, кижилерин амдыралында даң хаазы ту-рар бе? Чугажок. «Тыванын кырында даң хаазы», «Хөм-чинде даң хаазы», «Эрзип-инде хааз» азы кайы-бир черге ха-маарыштыр аңа-ла «Хаа» деп эгелеринг чогаалдарын, чүдүлериң солун, сөтүлгө парлатканын, радио, телеви-де-не дамытканын турары эвеш эвес. Ол чү? Ол дө-ргө улузун хожугедең даң ха-азы-биле үлөгереп тура-

СЭК-иң XXIV съездизинге утуктуур тарылгага бекеткедиз, мал кыштага-дышкынын организаастыг чоруткан, тоску беш чылдың эге чылдындан-на чер аяк-кышкынын байлаа болур аңаар сыңмас тарааны, олар долу малды өстүрү — би-хемчилериниң соругазы ол.

А. КРЮЧКОВ, райүүсуюмун көдө аяк-кышкы эргелениниң кол агро-ному.

Даң хаазы... Бо өстөери-ниң аяккадан кийи чок. А ону көргөндөр, бодамык, дыңчал-нардан ушчок эвеш, чүгө дөргө, даң хаазын чүгө көчүтүр эртежи, дүн чоруктуг азы үргүлүг чөргө хонуп чо-руту кижилер хой көр. Мен дугайты ийиңгаларга, хамык-тын мурунла, ачыларын са-наа чогуру дээр мен. Олар, шынап-ла, чөргө хонар, эртен караңгыда турар, чамдык шугут-ла карак шимей баргы-лар. Мынчан кээрде, даң хаазыны дугайты оларын ескерелер артык билери чү-гажак.

Мен баа ачылар кижигү-нү кийи мен, билетки. Бо назыла кеше катан тайга үн-медим дээр! Эрткен километ-рин санаар болза, мунга чыт-пас. Агаар-бойдустун байдалы калдык-даа болза, кыжын ак тарын. Чейин көк ситенин кырынга хонганымн салаар болза, та кеше! Ычанган даң хаазын көргөним база ол хире.

Аас дүн дижик. Черге хонуп чыккан-дыр бис. Улут отту-даа ужуруттуус-ла. Ол—чалы-раашталыш үнер. Чүгө дол-гандыр өг орну хире чер чы-рып турар, оон ийиңгаларга, дүмбөй карангы. Ору харын салыштар көстүр. Делетей шип-ле шимзөн, чүгө чаш-танчалар дазылаар, ийиң-кай-ла дүн куштары чыгыс-чүн-гө алгыра казаттар, ол-ла. Ындыг азы даңгың адырын манааш олурутур сен. Бир маат болганда, дүңден-даа ар-тын карангы алаар. Ол чү? Ону даң карангыны дийир-бис. Ол эрте бээр. Аңа улаш-тыр кийган чырык чөөн чүк-төн көстүп келир. Ол чү? Ол дө-ргө улузун хожугедең даң ха-азы-биле үлөгереп тура-

СТАТИСТИКАДАН...

Бо дооступ турар беш чылдың иштинде Тыва АССР-и култура-чырыдышкы хожугедеңге уулт чедипшикенин чедип алышкан. Оларынч чамдымыз бо:

- 1965 ЧЫЛДЫН январь 1-де республиканын иштинде бээр 174 школа турган. Оон иштинде 42 эге, 88 сөс чылдың, 37 ортумак школарын турган бис. Оларга 45340 школатын өөр-енип, 2812 башкы аяккадан турган. Ол башкыларын 983-жү дөдө, 512-жү дооспаан дөдө, 124-ту ортумак эртемниң.
- 1970 ЧЫЛДЫН январь 1-де республиканың бүгү шко-лаларынын саны 163. Чамдык сөс чыл школарын ортумак школар кылдыр шиптирлөөр, биче комплектилик шко-лаларын улагаттыр каттыштырган. Уел турарымыс эрти чылдың январь 1-де 32 эге, 71 сөс чылдың, 95 ортумак шко-лалыг турган бис. А школатыларын саны 33628 киян. Ол школа-ларда өөреничилерин эртем-билиг-биле чөптөгөн турар башкы халдарынын 1484-ту дөдө эртемниң көрү ту-рар.
- Беш чылдың иштинде школа тууду шапкыны-биле хө-жөн.
- В. И. ЛЕНИННИН төрттүгүн хунунд бээр 100 чыл болган оюн төлөткит уткур дөш чарлаа «култура хож-угедеңин беш чыл планы база бо төгүлүг беш чылдың сөөлүг чылдарында хамааржыр.
- 1968—1970 чылдарда республикага 15 чаа клубту тут-кап болган аныгалага кириген. Оларынч иштинде Чоон-Хемичтин Шемиде, Барыш-Хемичтин Эрг-Барылка бол-ган Аксы-Барылка, Эрзипини Бай-Дагда, Таңдынын Коче-товода, Каа-Хемини Копту-Аксинда аяккадап турар чаа клубтар култураларын өдүлүг одагары болу берген.
- КУЛЬТУРА хожугедеңиниң үш чылдың иштинде рес-публикага 2 Култура бажынын, 4 нотаг театрын, 1 сөс дөдө, 2 култура парын, 3 спорт плазун туткан бол-ган аныгалага кириген, дөдөм экранын 16 кино туружугу библиотеканын тургускан болган өске-даа аяккадары ки-риган.

ЧУРУКТА: «Сүт-Хөл» совхозтун Алдан-Мадыр салбырында Сарыг-Булуң ферманынын кадарчымы Ондар Дарс, саяныч Ооржак Сыгыр малдык продуктулуун бедитерин хөмчөлдөргөн амдыралга боттадырышкы ийиңкей» күзөлдөргөн. Мыйда саанчылар-даа, кадарчылар-даа б. денниң аяккадап, кыжы үеде малга бээр ситенин, саяныч, ситесту чөткери-биле бекетке алганнар. Ленинчи юбилей чылдың 11 айларында-ла күрүне 123 тонна сүт дужаар турган 132 тонна ажыр күзөткенин болган өске-даа чедипшикенин ферманын аяк-кышкынын чаа чылда улам күжөпшикенин аяккадарыне кийгилерин турар.

О. ОНДАРНИН фотоу.

ЭРТЕНГИ

Тыва улузун амыдыралы-на даң хаазы Октабрыдан эгелен, Ленинниң ады-биле холбашкан, а сөөлү чылдар-нын дүргүзүлдө ол хаа — эр-те бургуңу Улут-Хемин уун таныткымыс кылдыр чечен-телдирген, оон эриктирин чур-таан элдериниң чурталгазын чөлөөстөдир каастапкан.

Барымызаа чү? Ол дөргө бистин республиканын район бурузуне, булуң саанында. Маңа Барыш-Хемичтиң үн-жеглексез ийиң мен. Чүгө дөргө, кийи бодаарга, мыйа хожугеде бугу тала-биле чо-руп турар, каракка онза я-лен. Оон чурттагылары шаан-рымыс ол-дур.

Тыва улузун амыдыралы-на даң хаазы Октабрыдан эгелен, Ленинниң ады-биле холбашкан, а сөөлү чылдар-нын дүргүзүлдө ол хаа — эр-те бургуңу Улут-Хемин уун таныткымыс кылдыр чечен-телдирген, оон эриктирин чур-таан элдериниң чурталгазын чөлөөстөдир каастапкан.

Барымызаа чү? Ол дөргө бистин республиканын район бурузуне, булуң саанында. Маңа Барыш-Хемичтиң үн-жеглексез ийиң мен. Чүгө дөргө, кийи бодаарга, мыйа хожугеде бугу тала-биле чо-руп турар, каракка онза я-лен. Оон чурттагылары шаан-рымыс ол-дур.

Тыва улузун амыдыралы-на даң хаазы Октабрыдан эгелен, Ленинниң ады-биле холбашкан, а сөөлү чылдар-нын дүргүзүлдө ол хаа — эр-те бургуңу Улут-Хемин уун таныткымыс кылдыр чечен-телдирген, оон эриктирин чур-таан элдериниң чурталгазын чөлөөстөдир каастапкан.

Барымызаа чү? Ол дөргө бистин республиканын район бурузуне, булуң саанында. Маңа Барыш-Хемичтиң үн-жеглексез ийиң мен. Чүгө дөргө, кийи бодаарга, мыйа хожугеде бугу тала-биле чо-руп турар, каракка онза я-лен. Оон чурттагылары шаан-рымыс ол-дур.

Тыва улузун амыдыралы-на даң хаазы Октабрыдан эгелен, Ленинниң ады-биле холбашкан, а сөөлү чылдар-нын дүргүзүлдө ол хаа — эр-те бургуңу Улут-Хемин уун таныткымыс кылдыр чечен-телдирген, оон эриктирин чур-таан элдериниң чурталгазын чөлөөстөдир каастапкан.

Барымызаа чү? Ол дөргө бистин республиканын район бурузуне, булуң саанында. Маңа Барыш-Хемичтиң үн-жеглексез ийиң мен. Чүгө д

ПЛАННАР БОЛГАШ БОДАЛДАР

